

תוספתא תענית ב:ח

(ח) כשם שמתריעין על הגשמים בשאר שני שבוע, כך מתריעין עליהן בשביעית, מפני פרנסת אחריו. ומתריעין על האילן בפרס הפסח, ועל הבורות ועל השיחין ועל המערות בפרס **החג**, אם אין להן מה שישתו, מתריעין עליהן מיד, אי זו היא יד שלהן, יום שיני ויום חמישי. ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא באותה הפרכיא בלבד.

ירושלמי תענית ג:א'

(ב) הלכה: סדר תעניות האילו האמור כולו. אי זהו מיד שלהן? רב אמר: שיני וחמישי ושיני. שנו בשיני, מהו להתריע עליהן בחמישי? רבי זעורה שמע לה מן הדא: ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתתה את לבך להבין ולהתענות לפני י"י אלהיך נשמעו דבריך – כבר נשמעו דבריך, וכאן מכיון שנתנו בית דין נפשן לעשות כמי שעשו.

(ג) תני: כשם שמתריעין עליהן בשאר ימי שבוע, כך מתריעין עליהן בשביעית מפני פרנסת אחרים. מהו מפני פרנסת אחרים? חבריא אמרי: מפני פרנסת גוים. רבי זעורא אמר מפני פרנסת חשודים. אתיא דרבי זעורה כרבי ודחבריא כרבי פינחס בן יאיר. דרבי זעורה כרבי, חד ספר הוה חשיד על פירות שמיטתא, אייתוניה גבי רבי. אמר לון: ומה יעביד עליבא ובגין חיו הוא עבד. ודחבריא כרבי פינחס בן יאיר, רבי בעא מישרי שמיטתא, סלק רבי פינחס בן יאיר לגביה, אמר ליה: מה עיבוריא עבידין? אמר ליה: עולשין יפות. ומה עיבוריא עבידין? אמר ליה: עולשין יפות. ידע רבי דלית הוא מסכמה עימיה. אמר ליה: מישגח רבי מיכול עימן פטל ציבחד יומא דין? אמר ליה: אין. מי נחית, חמא מולונתא דרבי קימן. אמר: כל אילין יהודאיי זיינין? איפשר דלא חמי סבר אפויי מן כדון. {שמעון קליה}, אצלון ואמרון לרבי. שלח רבי בעי מפייסתיה. מטון ביה גבי קרתיה. אמר: בני קרתי, קורבין לי. נחתון בני קרתיה ואקפון עלוי. אמרון לון: רבי דו בעי מפייסתיה. שבקוניה ואצלון לון. אמר: בני דילי, קורבין לי. נחתת אישתא מן שמיא ואקפת עלוי. חזרון ואמרון לרבי. אמר: הואיל ולא זכינן מישבע מיניה בעלמא הדין, ניזכי ונשבע מיניה לעלמא דאתי.

ירושלמי תענית ג:ב'

(א) משנה: ירדו לצמחים אכל לא לאילן, לאילן אכל לא לצמחים, לזה ולזה אכל לא לבורות לשיחין ומערות, מתריעין עליהן מיד.

(ב) הלכה: ירדו לצמחים אכל לא לאילן – ציבחד ציבחד. לאילן אכל לא לצמחים – סגין סגין. לזה ולזה אכל לא לבורות לשיחין ומערות מתריעין עליהן מיד.

תני: מתריעין על האילן בפרס הפסח, לבורות לשיחין ולמערות בפרס **העצרת**. מעתה אפילו יותר מיכן? יותר מיכן מעשה ניסים, ואין מתריעין על מעשה ניסים.

(ג) רבי ברכיה רבי חלבו פפא בשם רבי לעזר: פעמים שהגשמים יורדין בזכות אדם אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחד, ושלשתן בפסוק אחד: ומטר גשם יתן לכם לאיש עשב בשדה – לאיש אכל לא לאנשים, לעשב – אכל לא לעשבים, בשדה – אכל לא בשדות.

רמב"ם תעניות ב:יז

(יז) וכן, אם הגיע זמן חג הסוכות, ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאות מהן הבורות והשיחין והמערות, הרי אלו מתעניין עד שירד גשם הראוי לבורות. ואם אין להן מים לשתות, מתענים על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשתות, ואפילו בימות החמה:

חדושי הריטב"א תענית יח, ב

ולענין ירדו לצמחים ולא לאילן

אם משנתינו בארץ ישראל אין זה בזמן אחד כי זמן הצמחים ברביעה ראשונה ואין זמן האילנות עד פרוס הפסח כדאיתא בברייתא (י"ט ב'), אלא משנתינו במקום שזמן אחד [להם] ולפי הטעם שאמרנו, אי נמי דמילתא בשני זמנים וירדו לצמחים בזמן של צמחים ואילו אתיא מיא [רזיא] הוה מהניא לאילנות, אעפ"כ אין זמנה עד פרוס הפסח כדי שיתריעו עליהם, אבל בזמן יתריעו אף על פי שאינה מכה גדולה מאד שגזרה היא באילנות, והיינו דקתני עלה וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים שאמרו אותה העיר מתענה ומתרעת, ובודאי דמתני' כפשטה להתריע מיד, ולא כמו שפירשו רבים שאינו אלא בסדר תעניות ונקט לה משום דין סביבותיהם, דא"כ מאי וכן, אלא ודאי דמתריעין מיד ואפי' ברביעה הבכירה, והטעם דהתם מיירי כשירדו גשמים קצת לסביבותיה, והיינו דנקט תנא כדכתיב והמטרתי על עיר אחת שאם לא כן מה ענין לפסוק זה, ולפיכך כשירדו גשמים לסביבותיה הסמוכות לה ולא ירדו עליה היא ראייה שאין זה איחור רביעה אלא סוף גזירה להם, ודומה למה שאמרנו בירדו לאילן ולא לצמחים והיינו דקתני וכן, וזה נכון וברור, וכן פירש הרמב"ם ז"ל התרעה של משנתינו התרעה בתענית.

חדושי הריטב"א תענית יט, ב

ת"ר מתריעים על האילנות בפרוס הפסח. פי' שהוא זמן פריחת האילנות בא"י ואם יחסרו להם הגשמים באותה שעה ילקו לגמרי, ולפיכך מתריעין עליהן מיד בתענית עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמן, ופרוש מפרש דהא דתנן שאם ירדו לצמחים ולא לאילן מתריעין עליהן מיד דהיינו בפרוס הפסח, כי קודם לכן עדיין יש להם המתנה ולא הגיע זמן צורך שלהן והיאך יתריעו עליהן, או אפשר והוא הנכון דברביעה ראשונה אם ירדו לצמחים ולא לאילן מתריעין עליהן מיד, שגזירה [היא] על האילנות, כי מאז הגשם טוב להם והיינו מתני', ומתניתא קתני על מילתא אחריתי שאפילו ירדו ברביעה לצמחים ולאילנות, כשיגיע פרוס הפסח הם צריכים לרביעה אחרת ואם לא ירדו מתריעים מיד, כנ"ל.

ועל הברכות שיחין ומערות בפרוס החג.

פי' הרמב"ם ז"ל וגם רש"י ז"ל ומפרשים אחרים דהיינו סוכות, וזה תימה גדול שהרי צורך שלהם בימות החמה והיאך לא התריעו עליהן כשהיו צריכים להן ויתריעו עליהן עכשיו שבאים הגשמים ויתמלאו, והלא אין ראייה לגזירה מן השמים בגשמים אלא כשלא ירדו בימות הגשמים דאילו בימות החמה סימן קללה הם שנאמר הלא קציר חטים היום, ובירושלמי (ה"ב) אמרו בפירוש בפרוס העצרת וזו עולה יפה, ואשכחן במסכת ר"ה (ו' א') דתניא ואכלנו ולדה שלמים בחג, ופירשה רב אשי דהיינו עצרת, ואף על גב דהתם דחי לה רב זביד דאית ליה אוקימתא אחריתי, הכא מודה לאוקומה כרב אשי, אלא היכי דאיכא לאוקומה בחג הסכות קאמר איהו דלא מוקמי לה בעצרת דכל היכא דתני פסח [תני] עצרת (תני) מן הסתם ועל הרוב.

ולפי שיטת המפרשים ז"ל יש לדחוק ולומר כי בודאי הצורך שלהם היה יותר גדול בימות החמה, אבל לפי שאינו זמן גשמים לא התריעו עליו שאין מתריעים על מעשה נסים וכשהגיע זמן הגשמים התחילו להתריע כמו שכבר הגיע להם הצרה מקודם לכן, אבל על צרה שלא הגיעה עדיין כגון הגשם הצריך לתבואות הא ודאי אין מתענין (על) [עד] רביעה אפילה, וכיוצא בזה אמרו בירושלמי לפי שיטתם בפרוס העצרת מעתה אפילו יותר מכן, כלומר למה לא יתריעו גם כן אף אחרי כן שצריכין לגשם יותר, והשיב רבי מעשה נסים הם ואין מתריעין על מעשה נסים ע"כ.

ואם אין להם מים לשתות מיד מתריעים עליהם. פי' בכל זמן ואפילו מעצרת ואילך או מחג הסכות ואילך כל זמן שיחסר להם שאין להם לשתות מים כלל, ופשוט הוא, וכן פירש הרמב"ם ז"ל. ואיזהו מיד שלהן ב' וה' וב'. פי' שאין גוזרין תענית אלא בימים אלו, אבל צועקים בפה ואפילו בשבת שאין צרת מזונות גדולה מזו.

חדושי הרמב"ן תענית כב, ב

והא דקתני בברייתא לעיל אין מתריעין עליהן אלא בהפרכיא שלהן, פי' לומר שאפי' בעומדות על הגבולין אין מתריעין מהפרכיא להפרכיא דלא הויין כסביבותיה, ואין מתריעין לאו דוקא אלא אין מתריעין ולא מתענין כלל קאמר, ואידי דקתני רישא מתריעין נקט סיפא הכי, ויש נוסחאות שכתוב בהן ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא בהפרכיא שלהן וכן כתוב בפ"י ר"ח ז"ל. ומצאתי בתוספתא שהיא שנויה כך מתריעין על הגובאי בכל שהן מפני

שהיא מכה מהלכת, ר"ש אומר אף על החרב, חרב העוברת ממקום למקום בא"י אפי' חרב של שלום מתריעין עליה כו' מתניתא דלקמן, וקתני עלה ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא באותה אפרכיא בלבד היה בסוריא אין מתריעין עליהן בארץ ישראל, בארץ ישראל אין מתריעין עליהן בסוריא. **ולפי זה הענין משמע דהאי על כולן הוא אפי' אמכה מהלכת** שאם היה אפי' המכה או חרב בא"י אין מתריעין עליהן בסוריא, הא בכל ארץ ישראל שהיא אפרכיא אחת מתריעין אף על פי שלא נראה אלא בעיר אחת מפני שהיא מכה מהלכת.

חדושי הריטב"א תענית יט, ב

גירסת ההלכות וכולן אין מתריעין עליהן אלא בהפרכיא שלהן. וכן היא בפר"ח ז"ל, ופירושא שעל הצרות כולן ואפי' אותן ששנינו בהן שמתריעין עליהן בכל מקום מפני שהיא מכה מהלכת, ואף מכה מהלכת כמכה שאינה מהלכת חשיבא, וכן בדין דלמאן דגריס ואין מתריעין עליהם וקאי אמתני' דריש פירקין דעצירת גשמים הרי אין מתריעין עליהם אלא בסביבותיהם בלבד כדאיתא במתני' לקמן, ואין צ"ל שאין מתריעין עליהם בהפרכיא אחרת ואפי' היא סביבותיה, וכך היא שנויה בתוספתא (פ"ב ה"י) בפירוש על צרות מכות מהלכות, והוסיפו עוד היה בסוריא אין מתריעין עליהם בארץ ישראל בא"י אין מתריעין עליהם בסוריא, ואף על פי שהביאו לפנינו על אלו מתריעין בכל מקום מעשה שגזרו תענית בערי ירושלים על שדפון שבעבר הירדן ועל חיה רעה שבאשקלון, זה אינו קשה שאע"פ שאמרו ג' ארצות בארץ ישראל יהודה ועבר הירדן והגליל מ"מ כל ארץ ישראל נידונת כהפרכיא אחת, ואשקלון ג"כ מכיבוש עולי מצרים היה בכלל ארץ ישראל אלא שלא כבשום עולי בבל כמ"ש בגיטין (ב' א') מאשקלון (לצפון) [לדרום] ואשקלון (כצפון) [כדרום], וכיון שהיתה כיבוש ראשון מן הפרכיא היא חשובה, אבל סוריא שהיתה כיבוש יחיד אף בתחלתה היא חשובה עכשיו כהפרכיא אחרת לארץ ישראל.

וכי תימא והא רב נחמן (כ"א ב') גזר תעניתא בבבל על מותנא דארץ ישראל אמר קל וחומר גבירה לוקה שפחה לא כל שכן, ומותנא מכה שאינה מהלכת היא שאין מתענין עליה אפי' באותה הפרכיא אלא בסביבותיה ואפי' הכי מתענין עליה מבבל לארץ ישראל מהאי ק"ו, ואם כן אף במכה שאינה מהלכת מהפרכיא להפרכיא (נמי) [נהי] דבתרי הפרכיא אף מכה מהלכת חשיבא שאינה מהלכת, מ"מ היאך לא יתריעו עליה אף בסוריא וכל חו"ל כולו היא (ש)כארץ ישראל מפני טעם ק"ו דגבירה לוקה שפחה לא כל שכן, תירץ רבינו הגדול ז"ל שלא אמרו ק"ו זה אלא כשהמכה בכל ארץ ישראל אבל כשהמכה במקצתה אין להתענות אלא בהפרכיא שלה כדינה דהא איכא גבירה שאינה לוקה ושפחה תנצל עם מקצת ארץ ישראל הניצולין ונכון הוא, עוד יש לומר דשאני בבל שכפופים לארץ ישראל וכולם כעם אחד וכהפרכיא אחת ונדונין בדין אחד, ויש להם לרתת שאף הגזירה מעכשיו כאילו מתחלת בהן וראוי להן להתענות מיהא שלא בהתרעה, אבל סוריא ושאר חו"ל אין עושין בהם ק"ו זה ואפי' במכה מהלכת אין מתענין ולא מתריעין, ונכון הוא.

שיעורי הרב מאיר ליכטנשטיין

טוב אחרית דבר מראשיתו.

חג	בפרס	אפילו	ומערות	וילנא
החג	בפרס	אפי'	ומערו'	ונציה (ר"פ - רפ"ג)
החג	בפרס		ומערו'	פיזרו (רס"ט - רע"ו)
החג	בפרס		ומערות	ואד אלחגארה (ר"מ בערך)
החג	בפרס		ומערות	יד הרב הרצוג
החג	בפרס		ומערות	הספריה הבריטית 400
החג	בפרס		ומערות	מינכן 140
החג	בפרס		המערות	מינכן 95
החג	בפרס		והמערות	אוקספורד 366
החג	בפרס		והמערות	וטיקן 134
החג[וין]אם	בפרו'	אפי'	המער'	Munich, BS: Cod. hebr. 419
החג	בפרס		המערות	St. Peterburg: Yevr. I C 1-
החג	בפרס			CUL: T-S F 1(1).47.[א] +